

СЕЋАЊЕ НА ДАРИНКУ ЈЕВРИЋ (1947-2007), ВЕЛИКУ СРПСКУ ПЕСНИКИЊУ СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Псалми распете земље

Рођена пре седамдесет година, преминула пре десет. Натпевала је несрећу и издају, понизила и у чвор везала зло. Одбила је да напусти Приштину окупирану у лето 1999. Као прогнаник у сопственој кући, у свом и Милутиновом граду, гладна и опкољена, сваке ноћи казивала је поезију. Знаним и незнаним палила је свеће на православном гробљу, уместо рода који се повукао. И етичке и поетичке лествице подигла је високо. Ако због нечега другог понекад и посумњамо, захваљујући људима попут ње знамо: ми ћемо се тамо, на своје, сигурно вратити. Ко то не зна, не зна ништа о тој земљи и о нама самима

Пише: Милица Краљ

Десет година је од смрти Даринке Јеврић, српске песникиње, „дароватељице речи узорне”, „сестре и вечне невесте”, „виле равијојле српског песништва” (како су је из милоште називала песничка сабраћа), која је све до априла 2005. године остала у „азијатски намрштеној Приштини” (како је место својих конзулских времена доживео песник Милан Ракић) да са малобројним Србима дели злокобни усуд.

Записала о том јест: „Заветовала сам се сопственој поезији да ћу остати у Приштини. Није моја глава скупља од главе девичке калуђерице. Моји разлози су и песнички и људски... Остале смо (Митра Рељић, лингвиста) да делимично сачувамо Милутинов град за Србе, да сачувамо Цркву Светог Николе самотницу, знаним и незнаним упалимо свеће на приштинском православном гробљу, уместо њихових најрођенијих.”

И својим останком у гетоизованом простору, скоро до предсмртног часа, и својом вековном светлосном песмом, заслужила је да јој се и људски и песнички поклонимо.

Даринка Јеврић је у целости делила страдалну судбу свог рода, прошавши с њим умножене кругове пакла, непојамну тежину патње наочиглед охолог и срамног равнодушја светских моћника.

У потмулом стравном претећем хују непрекидне стрепње, и њен живот и њена поезија сажимали су оловну тежину апокалиптичког замаха који је у свом вртоглавом лету нештедимце одузимао делић по делић живота и, у преиначеном облику, даровао га поезији. Немогућност живота под сталном претњом и опасношћу, немогућност његових збиљских ознака, преобликовао се у песму која је интензитетом унутрашњег монолога – означавала саму суштину страдања :

Моје је да

На међи сам

на чистини

жив зид

Знадем: све је

крсни пут

Збирам сув звук таблица

напукле фреске што мироточи –

прогрушане душе

на горућој коти

Мени је све ласно

ходим кроз минска поља

Рођењем слијеп

очевидац сам

Вишњим само свједочим

(Очевидац)

ПОД ОЛОВНИМ ДАЖДОМ

Даринка Јеврић је наставила ону лирску линију родољубивог песништва коју су започеле њене песничке преткиње: Јефимија и царица Милица, Јелена Балшић и слепице Јеца, Живана и безимена слепа гусларка из Гргуревца, Милица Стојадиновић Српкиња, Исидора и Десанка.

Примајући награду „Милица Стојадиновић Српкиња”, изрекла је:

„Родољубива била јест читавог живота, погледа упртог ка горама Србије, из прека, брижно увјерена да ‘човек је без народне свести као од свог стабла ветром отргнути лист који се свукуда заноси’. Учинило ми се, наиме, листајући изнова њене књиге, да брид пустоши, стрепње и повијесне трагике времена у којем је Српкиња живјела покадшто и коинцидира са данашњим добом. (...) Над Српкињиним родом надвио се оловни дажд.”

Оловни дажд надвијен и над Даринкиним родом, и над њом самом, успео је да симболички косовски простор претвори у простор језне самоће, у простор варварства и хаоса, у простор разједајућег очајања и свеприсутне смрти.

Изгнана у родном граду, окружена непремерјем мржње дојучерашњих суграђана и комшија, сабирала је свирепу и немилосрдно искуство властите жртве кроз искуство оног дела заједнице у својеврсном заточеништву, у оводобном унутрашњем егзилу:

Сад у крлетки самштине

домовине

(узајамно издати)

С мапом палежи унутарњом

Побјег из таштине свијета

Лептир ноћни пред

Свјетиљком великога Ништа

(Побјег)

Записала јест у дневничком сведочанству: „Наши окупатори су врло коректни људи. Помогну вам да се иселите из сопственог стана, онда вас прате до цркве, продавнице, пијаце...”

Означивши песмом простор распете земље, историјски и културни предео ишчезнућа кроз трагичну збиљу, она је истовремено изражавала и властиту постојаност и утемељеност колектива управо у тачки укрштања светлости и смрти, управо на косовском метоху из којег се разгранао мит и остао мера витализма, израз стремљења небеским врховима:

Нит дом

нит гроб

роду подно Проклетија

што мрчавно-сњежно злати

док очамали свати

проносе барјак мрклен

невјести пустој

пустопашној дјевици

Сузиној сузи

(Метохија)

Претешким болним и онеспокојавајућим стихом, снажном и непоколебљивом усуд-песмом опеавала је косовско-метохијски зацрњени пејзаж, означивши свеприсутну угроженост националног бића:

Јер Срб сам посред вароши Пришт

Гдје заузлан је говор славјански

(Шетња мрчавом)

ЕЛЕМЕНТИ БИОГРАФИЈЕ

Даринка Јеврић је рођена 21. октобра 1947. у Глођанима крај Пећи. Објавила је песничке књиге: *Додир лета* (заједно са Ратком Делетићем и Браниславом Тодићем), *Преварени тишином*, *Нестварни записи*, *Ижице*, *Хвостанска земља*, *Слово љубве*, *Јудин пољубац*, *Дечанска звона и друге песме*

(избор)

и *Псалам бездомника и друге песме*

(избор).

Постхумно су објављене

Посланице с Проклетија

(приредиле Митра Рељић и Нада Д. Павићевић).

Песничко посмртно завештање, дневнички и песнички записи, скице за песме обједињени у књизи

Посланице с Проклетија

, најтужнија је и најосамљенија песничка оставштина у српској поезији.

Њене три песме „Слободарска”, „Дечанска звона или светковина срца” и „Ратникова љуба” ушле су у антологију *Српске песникиње од Јефимије до данас* (Стевана Радовановића и Слободана Радаковића, 1972) и то пре него што је објавила прву самосталну збирку.

Поезија Даринке Јеврић заступљена је у домаћим и страним антологијама, зборницима и панорамама, превођена на руски, енглески, немачки, румунски, литвански, чешки, пољски, шведски, бугарски, словачки, јапански, турски, македонски и албански језик.

Добитница је књижевних награда листа *Младост*, Лимских вечери поезије, Ратковићевих вечери, Смедеревске песничке јесени, „Лазар Вучковић”, „Вукове награде”, „Грачаничке повеље”, „Милица Стојадиновић Српкиња”, „Матићеве повеље”, „Гордана Тодоровић”, постхумно и награда „Повеља кнеза Лазара” и „Душан Костић”.

Даринка Јеврић је и први добитник „Децембарске награде Косова” коју је касније вратила.

Свој радни век провела је у приштинском дневнику *Јединство*, уређивала је поезију у часопису *Стремљења и била члан уредништва новосадске Сцене*

Поводом два века од Првог српског устанка, 2004. године посвећена јој је и књига *Напукло звоно* штампана из Фонда за помоћ Србима „Тома Максимовић”

Преминула је у Београду 16. фебруара 2007. године.

МОНАХИЊА ПЕСМЕ

Даринкина поезија, од прве збирке, нераскидиво је повезана са најдубљим основама наслеђа, при чему се та врста повезаности исказује као суштинско начело њене поетике.

Даринка Јеврић се није клонила певања о наслеђу тла, вере, језика, није се клонила симболичког исказа реалне сукобљености и губитака које та врста сукоба непрестано доноси. Није се клонила да бриљантним песничким средствима зарони у дубину бола живог ткива векова, у онострану прозирност колективног трајања, да би на јединствен начин исказала широки распон ововременог трагизма понајвише намењеног српском

народу. Највишим степеном етичких и поетских средстава закрилила је и актуелност временских одсецака, сву тежину њиховог бесмисла, на другој страни и исконски пев сачуване древности у тапијама, повељама, у архетипским честицама повезаности духовних простора и духовних стремљења:

Долазили су постиђени љепотом

с балзамом преко вида, памћења;

једнако шаптали:

гњеван ал праведан би Бог и

душа нам ево озарена узвишеним брује,

и дамар сваки опуштен и рука блага.

Уминуо је сваки грч у питомини овој.

Младимо се ко лишће, ко јагорчевина

као питом ластар

Спаљују скитачко рухо, рухо ратничко

и изнова крче шикаре, питоме звијери и липе

срчу медовину.

Савјет сушти за потомство:

огњиште најпре свити и звекир – гост да се огласи

потом су надолазиле ватре, надолазиле воде

и невоља свака.

(Досељавање предака)

Продужени натпев страдања и успења, њен усуд бездомни, њена имагинарна звезда у снопљу попадалом, преселила се у у српску фреску косметску, у лелек дечанских звона, у молитвени бруј предачки, у ореол над светачком основом, у дозиве славјанске госпе, у пригушени крик што се из грла отима, а стиснут омчом изнуде и предаје, у вапај док стреми сунцу за оним зрном *пшенице–селице* народа српског, сеобног.

Над Непочин-пољем, над Лабом и Ситницом, над Самодрезом и Љевишком у пламену, у муклом и претећем времену, брижна и богобојажљива исписала је рану вековиту, мелемном речју видала је, у пребело атласплатно свиле призренске, срменим златним жицама, сирминим везом, уткала је у стих симболички простор целог српског народа над којим лебди претећа сен нестанка, уткала је горње и доње небо, узнесеност и понор, етички код народа, односно онај принцип који повезује прошлост са садашњошћу и сеже у будућност:

Нијесам погубио таблице свете у нежиду

нити затурио крст. Штовао сам Тројицу.

ПЕСМА УНУТРАШЊЕГ СВЕДОЧАНСТВА

Непосрнула духом у општем добу посрнућа, Даринка Јеврић је поузданим искуством средњовековне поезије, у којој доминира укрштање историјске и духовне основе, вибрантном струном снажне поетске речи исписала светлосну Песму унутрашњег сведочанства драме национа.

Ана Ахматова је записала да „време убија истину која не сме да се заборави”. Наша Даринка је и својим животом и својим књигама сведочила истину црног оловног времена, приневши српском песништву вредно дело које чека да буде на прави начин ишчитано.

Дело које стаје у ред са најзначајнијим остварењима савремене српске поезије.

Над овим земним пределом, у стопама ходочасника по светој хвостанској земљи, у песми којом се небеско лице српског рода огледа, блиста тешка неиспакана суза песникиње Даринке Јеврић, налик стврднутом грумену косовских раскопаних и опљачканих гробишта: „Нит мира, нит’ гробосклона, роде!”

У тој заумној сузи населио се и неизгрцани плач ововремених косовскометохијских мученика и сеобника, сва трагика српског рода, исписана стаменом руком као у „Казивању писара смрти”:

И глас узидах у саће од камена и луча

не хулећ Бескрајно

Вјечност.

Сабрано биљега низах у лик анђела тамних

таложих прах и прах,

да изнова ријеч срочим

знак маглени да бјесмо.

Демонско лукавство знамена

укротих да појми смрт,

писах дневник обликујући тмину и звук,

длетом набацивах тинту

да ништа не мине

да нас не потре мемла.

А смрт исписах читко

да лакосјена ми буде.

Видим господствену поетесу Даринку Јеврић, царствујушчу госпу уздигнута чела, видим ту нашу безвремену песничку икону у порти грачаничкој, међ смиљем и босиљем, међ одољеном и неговори-травом; видим је у Бањској, у трепету лирског преобиља, док налик псалмопевцима и златним химнографима, брижна и богобојажљива, записује целитељни стих вечности, стих страдални белег, са Косовом у срцу, са душом рањивом и нежном, док и надаље бди над сеобним ранама Рода на основној земљи.

И плачем. <

Објављено: четвртак, 23. фебруар 2017, 15:52h

Обележаване

У лето деведесет девете, у окупираној Приштини, Даринку су свакодневно походили разбијачи, отимачи, потенцијалне убице. Једина активност међународних „трудбеника” беше да припомогну Албанцима при изгону Срба. Па и они листови хартије с крупним натписом THIS FLAT IS UNDER THE KFOR PROTECTION, које су умножавали и лепили по вратима српских станова, заправо су служили, схватићемо то нешто касније, као одлично средство идентификације домова непожељних. (Митра Рељић)

Даринка Јеврић

ГОРКИ БРСТ

Преко седам брегова, јам-вирова

седам разузданих вјетрова

пронесох тисућљетњу гуку

са свих седам, кожа

У даљ ову, у цвокоту

У домају сновидну.

Днес: мук је мој псалам.

Потрошене су све кликтаве ријечи

јеткији сажалења брст

немушт братствени збор –

јадно уздање.

Днеси: најмљена сам душа, номад

с црним чадором степом

ко некоћ влашки пастири

на ничијој земљи чувам туђа блага.

Днес. Мук је мој пслам

с печатом бездомља

камчим мишију рупу

да процичим!

Даринка Јеврић

НУЛТА ГОДИНА

Ено слијепа путника низ Мораве

Низ Мор-Аве

Кроз олујно вријеме

До гробнице плаве

У књигу сеоба

Као у вајкадашње доба

Низ омеђине, кратере црних јама

Снова се уписује себар

Нулта година опет!